

ØJVIND LARSEN

ATOMVÅBENETS BETYDNING I DET MODERNE SAMFUND

I

DET MODERNE SAMFUND

Myten om den totale udslættelse i det moderne samfund.

Det er en grundfæstet tro, at det moderne samfund står over for sin endelige undergang. Tiden er apokalyptisk, som Jacques Derrida påpeger det i sit essay "No Apocalypse, Not Now" (1). Atombombens opfindelse og anvendelse i slutningen af 2. Verdenskrig og den derpå følgende atomare oprustning har mere end noget andet bidraget til den apokalyptiske fortælling om det moderne samfunds endeligt.

Det moderne menneske holdes dagligt i spænding om udsigterne til dette endeligt. Der tales i medierne om terror-balance mellem USA og Sovjetunionen; men for befolkningerne er der udelukkende tale om terror. Den apokalyptiske fortælling udøver terror mod befolkningerne i USA, Europa og Sovjetunionen, og derfor har befolkningerne svaret med kravet om fred. Det er begrundelsen for de store fredsbevægelser. Problemet er imidlertid, at fredsbevægelserne hermed træder ind som en agent i fortællingen og kommer til at bekræfte den. Jo større fredsbevægelserne bliver, jo mere troværdig bliver apokalypsen. Hermed bliver apokalypsen i det moderne samfund en levende myte, som omslutter og tolker det moderne menneskes liv.

Det er ikke muligt at tale mod en myte; en myte kan kun overvindes af en anden myte. Myten står imidlertid ikke alene som mulig tolkning af et samfund; den må konkurrere med den rationelle historiske tolkning. Ser vi til eksempel på de to vigtigste historieværker i det antikke Grækenland, så er

Herodots historieværk fyldt med mange mytologiske forklaringer, medens Thukydid's efterfølgende historieværk er et forsøg på at give en rationel fremstilling af Den peloponesiske krig (2). Det interessante er nu, at medens bevægelsen fra Herodot til Thukydid markerer en tiltagende oplysning i det antikke Athen i det 5. århundrede, så synes der at være en modsatrettet tendens i det moderne samfund. I forlængelse af Den franske revolution fremlagde Hegel og Clausewitz langt mere oplyste forklaringer på krigens væsen i det moderne samfund end den mytologi, som er fremherskende i dag. Det er begrundelsen for det følgende forsøg på, med støtte i Den franske revolution og den antikke græske historie, at komme til en forståelse af atomvåbenets betydning i det moderne samfund, et forsøg som kan bløde op i den herskende mytologi.

Teknik. Krigen som teknik i det moderne samfund.

I begyndelsen af Den franske revolution i 1789 blev det ene-vældige monarki væltet og republikken udråbt. Hermed blev alle franskmænd erklæret for frie borgere i den nye republik. Medens det franske samfund hidtil var blevet regeret af den ene-vældige monark, blev det nu borgerne, som tog samfundets styring i egen hånd. Hermed blev den politiske styreform institutionaliseret, for så vidt som politikken idealtypisk kan defineres som borgernes styring af samfundet i overensstemmelse med de love, som de selv har fastsat i fællesskab. Det er den politiske institution, som danner grundlaget for den grundlæggende omvæltning af det franske samfunds øvrige institutioner, herunder hæren.

I perioden 1792-93 invaderes Frankrig af stort set alle de europæiske monarkiers hære, som har til opgave at knuse den nye republik. Det er i denne situation, at den almindelige værnepligt indføres i Frankrig, og der gennemføres en generel mobilisering af borgerne mod angrebet på republikken. Hermed lægges grunden til den moderne krig, som de følgende år bliver udkæmpet af republikkens soldater under Napoleons ledelse.

Hegel havde oprindeligt haft et meget positivt syn på Den franske revolution; men med Robespierres regime var revolutionen efter Hegels anskuelse endt i den rene terror. For Hegel dannede de indre politiske kampe imidlertid sammen med republikkens krig med de ene-vældige monarkier grundlaget for, at Napoleon kunne stige frem på historiens scene som den eneste stående leder, der i én person samlede den politiske og militære magt. Napoleon var for Hegel den egentlige budbringer for Den franske revolution, han inkarnerede den moderne statspolitik i én person. Under Napoleons ledelse bryder statspolitikken ifølge Hegel alle konventionelle skranker og

bliver grænseløs i sine mål, idet den stræber efter at etablere en stat, som omfatter det universelle menneskelige fællesskab og dermed den evige fred. Krigen er for Hegel kaotisk, men den skaber orden og fred. Således skriver Hegel følgende i et brev, da han efter slaget ved Jena i 1806 har set Napoleon drage gennem byen:

"Jeg har set kejseren, denne verdens ånd...det er virkelig et fantastisk syn at se en sådan person, som koncentreret i ét punkt, siddende på en hest, udstrækker sig over verden og behersker den" (3).

Napoleon er for Hegel tegnet på verdensånden, den ubegrænsede subjektivitet, der koncentreret i én person, fyrsten eller kejseren, underlægger sig verden gennem krigen. Ifølge Hegel er der således en meget nøje sammenhæng mellem statspolitikken og krigen i det moderne samfund.

Det er denne tanke, general Carl von Clausewitz lægger til grund for sit militærteoretiske værk *Vom Kriege*, når han i begyndelsen af værket bestemmer krigens betydning således:

"Vi ser altså, at krig ikke blot er en politisk handling, men et sandt politisk instrument, en fortsættelse af det politiske samkvem, en gennemførelse af dette med andre midler" (4).

Krigen er en politisk handling, og den er samtidig noget andet, nemlig et instrument eller et middel for politikken, som kræver krigskunsten som sin særlige teknik. Det er altså i politikken, at den grundlæggende strategi formuleres, som også kommer til at gælde for krigen. Krigen er et instrument for denne strategi samtidig med, at krigens særlige natur modificerer denne strategi. I slutningen af *Vom Kriege* sammenfatter Clausewitz den moderne krigs natur således:

"Siden Bonaparte har altså krigen, som blev folkets sag først på den ene side og så på den anden, antaget en helt anden natur, eller rettere sagt, den har nærmet sig sin sande natur meget, sin absolutte fuldkommenhed. De midler, der blev skaffet til veje, havde tilsyneladende ingen grænser, men de fortonede sig i regeringernes og deres undersåtters energi og entusiasme. Krigsførelsens energi var blevet meget forstørret på grund af midlernes store omfang, det vide felt, der åbnede sig for mulige resultater, og sindenes stærke incitamenter. Målet for krigshandlingen var at kaste modstanderen til jorden. Først da, når han lå afmægtig på jorden, mente man at kunne holde inde og komme overens om de gensidige hensigter.

Sådan var altså det krigerske element, befriet for alle konventionelle begrænsninger, sluppet løs med al sin

naturlige kraft. Årsagen var, at folkene nu tog del i dette store statslige anliggende. Og denne deltagelse udsprang dels af de forandrede forhold, som Den franske revolution havde medført i landenes indre liv, dels af den fare som det franske folk truede alle folk med.

Om det nu altid vil blive ved at være sådan,...kan nok være svært at afgøre,...Men man vil give os ret, når vi siger, at skranker, der på en vis måde kun lå i manglende bevidsthed om, hvad der kan være muligt, ikke lader sig bygge op igen, når de først er revet ned, og at den gensidige fjendskab, i det mindste så ofte som større interesser står på spil, vil ordne sig på samme måde, som man har gjort i vore dage" (5).

Den moderne krig bryder ifølge Clausewitz alle konventionelle grænser. Der er ikke blot tale om, at den moderne krig er ubegrænset i sine politiske mål, således som Hegel allerede havde påpeget det; der er ligeledes tale om, at den er ubegrænset i sine midler. Denne vurdering af den moderne krig er ikke blevet gjort til skamme i det 20. århundredes Europa. Både den 1. og 2. Verdenskrig blev båret frem af den folkelige begejstring, og begge krige blev først afsluttet, da modstanderen med Clausewitz' ord lå afmægtig på jorden. Den moderne krig har imidlertid samtidig ændret karakter. Medens den folkelige mobilisering var det vigtigste grundlag for krigens ubegrænsede midler i Clausewitz teori, har teknologien fået en tiltagende betydning i det 20. århundrede. Samtidig med at krigen i det 20. århundrede stadig bygger på den folkelige mobilisering, er den blevet en teknologisk krig.

Den teknologiske krig er karakteriseret ved en dobbeltbetydning i forhold til den samfundsmæssige reproduktion. På den ene side er der tale om, at krigen integreres i hele den samfundsmæssige reproduktion, for så vidt som produktionen af våbenteknologien mobiliserer det moderne samfund i sin helhed. I denne betydning flyttes krigen ind i fabrikken. Således var produktionen i alle de moderne samfund under 2. Verdenskrig helt centreret omkring våbenproduktionen. På den anden side er der tale om, at den teknologiske krig selvstændiggøres i forhold til den samfundsmæssige reproduktion i den betydning, at det ikke længere er den folkelige mobilisering, som udgør den afgørende slagkraft, men derimod våbenteknologien, som betjenes af specialister. Dette kan belyses med et eksempel. I den 1. Verdenskrig var den folkelige mobilisering endnu afgørende for krigens udfald, medens kampvognen og flyvemaskinen kun havde en underordnet betydning. I den 2. Verdenskrig er det derimod kampvognen, flyvemaskinen samt ubåden, der er helt afgørende for slaget på kamppladsen. Disse våben forudsætter en massemobilisering i produktionen; men i krigen betjenes de af specialister. På denne

måde får våbentechnologien en selvstændig dynamik, som helt kommer til at bestemme krigskunsten som teknik. For Clausewitz var krigskunsten som teknik det afgørende, medens våbenet kun var et redskab; i det 20. århundrede vendes forholdet gradvist om på den måde, at teknologien eller redskabet får en selvstændig betydning, som kommer til at bestemme teknikken.

Teknologi. Atomvåbenet som teknologi i det moderne samfund.

Den 2. Verdenskrig blev afsluttet med nedkastningen af atom-bomberne i Hiroshima og Nagasaki; hermed blev der indledt en ny æra i krigsførelsen og muligvis i krigens væsen, som vi foreløbig ikke kender noget til, for så vidt som der endnu ikke har udspundet sig en krig, i hvilken begge de stridende parter har inddraget atomvåbenet. Det eneste, vi ved, er, at der med udslettelsen i et øjeblik af en stor civil befolkning i Hiroshima blev nedbrudt det, Clausewitz kalder en konventionel skranke. Hermed åbnes op for den totale udslettelse af de civile befolkninger i en kommende krig. Samtidig er der ikke noget, der taler for, at Clausewitz' sluttelige vurdering skulle være forkert, at en skranke ikke lader sig bygge op igen, når den først er brudt ned, og at de samme midler vil blive taget i brug, når store interesser står på spil.

Den mulige atomkrig har opløst Clausewitz' grundlæggende strategiske konception for krigen i det moderne samfund indefra. Atomkrigen gør det ikke muligt at kaste modstanderen til jorden i et afgørende slag, fordi ethvert angreb vil kunne gengældes med en sådan styrke, at det vil medføre den totale udslettelse af begge parter. Atomvåbenet synes således ikke egnet til et egentligt slag, men udelukkende til gensidig afskrækkelse. Dette forhold slår tilbage i politikken. Den politiske diskurs tømmes for det ubegrænsede middel i krigen, og dermed bliver politikken afmægtig over for det ubegrænsede mål, som var Hegels bestemmelse af den moderne statspolitik. Men idet politikken tømmes for sit ubegrænsede mål, tømmes den for sit strategiske indhold i moderne betydning og reduceres til retorik.

Det er på grundlag af sådanne overvejelser, at André Glucksmann i sin undersøgelse af den moderne krig i *Le discours de la guerre* konkluderer, at amerikanerne, i deres forsøg på i afskrækkelsen at opspore en rationel målestok i lighed med den, som lå til grund for den klassiske moderne krig i Clausewitz' betydning, ikke har gjort andet end at sammenfatte en handlemåde, som er tomt for en egentlig strategisk målestok (6). Ifølge Clausewitz er krigen præget af tilfældigheden, som gør den til et spil; men medens det ifølge Clausewitz var muligt at gennemtænke spillet rationelt, så synes denne mulighed at være opløst med atomvåbenet (7). Såle-

des gør den amerikanske militærteoretiker Thomas Schelling opmærksom på, at den strategiske handlemåde med atomvåbenet er blevet reduceret til "risky behavior", i hvilken det rationelle og det irrationelle løber sammen i en uadskillelig enhed (8). Tilfældigheden er med atomvåbenet blevet det grundlæggende træk ved den moderne krig.

Dette har tilsyneladende sat sine spor i de amerikanske militærstrategier. Medens den amerikanske militærstrategi hidtil har været offensiv, er den nu ved at blive defensiv med planerne om det såkaldte stjernekrigsprojekt, SDI. Pointen i SDI-projektet er, at det skal være muligt at skyde Sovjetunionens raketter ned, medens de er undervejs til deres mål i USA. USA vil altså løse det militærstrategiske dilemma, som er opstået med atomvåbenet, ved at opruste yderligere. Det er imidlertid tvivlsomt, om USA kan komme ud af det militærstrategiske dilemma ad denne vej, fordi modparten vil være tvunget til at opfinde det samme våben. Der er således intet tegn på, at dilemmaet kan opløses gennem militær oprustning.

Den hidtidige undersøgelse viser, at det moderne samfund er kommet ind i tilfældighedens blindgyde både med hensyn til krigen og politikken. Reaktionen på denne situation synes at være fyldt med illusioner. Det er en illusion som fredsbevægelserne at tro, at det er muligt gennem afrustning af vende tilbage til en situation før atomvåbenet blev opfundet. Atomvåbenet er en konsekvens af den moderne krigs natur, som blev grundlagt med krigene i forlængelse af Den franske revolution, og som er karakteriseret ved politikens ubegrænsede mål og krigens ubegrænsede midler. Det er ligeledes en illusion at tro, at det militærstrategiske dilemma, som er opstået med atomvåbenet, kan ophæves med en yderligere oprustning. Således synes hverken afrustning eller oprustning at være en løsning på denne situation. Samtidig er der imidlertid ikke noget i de hidtidige overvejelser, der åbner op for en radikalt anden tolkning af denne situation i det moderne samfund. Problemet bliver hermed at opnå en kritisk distance til det moderne samfund, som kan åbne op for andre tolkningsmuligheder og dermed pege ud af tilfældighedens blindgyde.

II

DEN ANTIKKE GRÆSKE BYSTAT

Den antikke græske bystat som hermeneutisk kontrapunkt for det moderne samfund.

Det antikke græske samfund kan danne grundlaget for en kritisk distance til det moderne samfund. Christian Meier er inde

på denne mulighed i sit essay "Was soll uns noch heute die Alte Geschichte", når han skriver:

"Men netop med hensyn til disse spørgsmål synes det nu at blive klart, hvad den antikke historie endnu og netop i dag kan byde os. Den har sin ganske bestemte værdi som det andet, det fremmede, og nærmere bestemt som det nærmeste fremmede, hvor vort eget møder os som en anden mulighed, ja overhovedet i mulighedens tilstand, således som det er blevet formuleret af Uvo Hölscher. Den som kun har kendskab til den nyeste tid, han står så at sige kun på et ben i historien, for ham kan der ikke gives en flerdimensionalitet i historien, for ham kan den nyeste tids egenart kun være betinget tydelig, han kan aldrig vinde den rette afstand til denne tid, som er højest egenartet og dog på den anden side en tid, der ikke er usammenlignelig med andre tider.

En sådan tilgang er ikke fundamental ny; i den gentages kun, hvad der er blevet gjort i talrige generationer: Man orienterer sig mod antikken med henblik på vanskelighederne i ens egen tid, ikke som et forbillede, ... men som et klassisk tilknytningspunkt og målestok" (9).

Christian Meier peger centralt på, at samtidig med, at der er ligheder mellem det moderne og det antikke samfund, er det det antikke samfunds fremmedartethed, som åbner op for en mulig tolkning af det moderne samfund. Det antikke samfund danner et hermeneutisk kontrapunkt for det moderne samfund (10). Det er denne generelle hermeneutiske teori, som i det følgende skal anvendes på krigens problem i det moderne samfund.

Soldat og borger i den antikke græske bystat.

I indledningen til sin *Griechische Kulturgeschichte* skriver Jakob Burckhardt følgende:

Hvad de gjorde og led, det gjorde og led de som frie og anderledes end alle tidligere folk. De forekommer originale, spontane og frie dér, hvor der hos alle andre hersker en mere eller mindre dump tvang. I alle åndelige forhold har de nået grænser, bag hvilke menneskeheden ikke længere bør træde tilbage, i det mindste ikke i anerkendelse og tilegnelse, der hvor den ikke kan komme på højde med grækerne i kunnen. Deri ligger det, at det folk overhovedet har formået at pålægge enhver eftertid sit studium" (11).

Dette syn på den græske kulturhistorie har også gyldighed for den græske politiske og militære historie, som i øvrigt

danner en uadskillelig enhed. Her gælder mere end i noget andet, at hvad grækerne gjorde og led, det gjorde og led de som frie. Friheden er den centrale kategori for forståelsen af den græske politiske og militære historie.

Dette er i overensstemmelse med grækernes egen forståelse af deres historie. Aristoteles beskriver i sin *Politik* bystatens (polis) oprindelse således:

"Også den første forfatning (*politeia*), som blev skabt blandt hellenerne efter monarkiet, var en, i hvilken soldaterne eller de, der deltog i krigen (*ek ton polemou-nton*), udgjorde borgerne i bystaten. I begyndelsen var det rytterne, idet styrke og overlegenhed i krig dengang beroede på dem. ... Men efterhånden som bystaterne blev større, og hoplitterne, som udgjorde infanteriet, fik større styrke, fik flere del i de politiske rettigheder, og det er grunden til, at man tidligere kaldte de forfatninger, som vi nu kalder virkelige forfatninger (*politeias*), demokratier (*demokratias*). Naturligvis var de ældre forfatninger oligarkiske og de ældste kongedømmer. Thi da befolkningerne ikke var store, havde de ikke nogen stor middelklasse (*to meson*), og da den brede befolkning eller flertallet (*to plethos*) ligeledes var få i antal og i vane med at bøje nakken, fandt den sig på samme måde i at blive regeret (*to archesthai*)" (12).

Aristoteles' beskrivelse er blevet bekræftet af den moderne forskning (13). Der var fra begyndelsen i bystaten en identitet mellem soldat og borger på den måde, at borgerskabet erhvervedes ved at deltage i krigshandlingerne som soldat. Udgangspunktet for bystaten er altså soldaterfællesskabet, et fællesskab som ændrer karakter, efterhånden som hoplitphalanksen bliver den dominerende militære enhed.

Hoplitten er en infanterist, som bærer hjelm og en let læderrustning, og som er bevæbnet med lanse og skjold. Hoplitten er opstillet i phalanksen, som udgøres af flere rækker af sideordnede hoplitter. I kampen skrider phalanksen frem i en fast rytme og orden, som kræver, at hoplitterne på lige fod underlægger sig den fælles disciplin. Phalanksen skaber med andre ord en ny social orden, som har ligheden som grundlag. Omkostningerne ved en hoplitudrustning var af en sådan størrelsesorden, at middelklassen af bønder kunne bekoste den. Hermed kom bønderne til at danne grundstammen i det militære fællesskab. Hæren blev en bondehær, i hvilken modsætningen mellem krigeren og den arbejdende, såvel som modsætningen mellem by og land udviskedes (14). Almuen (*laos*) blev til et folk (*demos*) (15). Det er dette folk, som hersker med sin hånd (*demou kratousa cheir*) i folkeforsamlingen; heraf afledes ordet demokrati (*demo-kratia*) eller folkestyre (16).

Politikken vokser ud af krigen på samme måde, som borge-
ren vokser ud af soldaten, samtidig med, at de to danner en
enhed. Politikken og krigen er kun to forskellige udtryk for
bystatens handlen (**praksis**), som betjener sig af to forskellige
men dog sammenhørende medier. I den politiske tale (**logos**) i
folkeforsamlingen kæmpes der i sprogets medium om de
forskellige opfattelser af strategien for krigen, og der vælges
strategier til at lede denne.

I krigen kæmpes der med den fysiske vold, men den fysi-
ske vold er underlagt fornuften (**logos**) i den politiske strate-
gi. Når slaget er afsluttet, underlægges kampen på ny den
politiske diskussion og vurdering. Der er således en indre
sammenhæng mellem den fysiske vold og overtalelsen, som be-
står i, at de begge tjener til at tvinge og dominere den an-
den part. Det ene medium kan derfor erstatte det andet (17).
På samme måde er der på det institutionelle plan en overens-
stemmelse mellem hæren og folkeforsamlingen. Hæren er den be-
våbnede folkeforsamling, bystaten i felten, ligesom omvendt
bystaten er et fællesskab af krigere, i hvilket de politiske
rettigheder kun fuldt ud tilkommer dem, som har de
økonomiske muligheder for at udruste sig som hoplitter. For
den antikke græker er der således en identitet mellem krigen
og politikken. Denne identitet er båret af fornuften, som både
gør det muligt at problematisere enhver handlen og lægge en
rationel plan eller en strategi for en forstående handlen.
Lidenskaben (**pathos**) i handlingen kan således brydes af
fornuften; det er heri grækerne finder deres frihed.

Der er her tale om en i Max Webers betydning idealtypisk
fremstilling af identiteten mellem soldat og borger, som under-
går en række historiske modifikationer; men på det ideologiske
plan er borger-soldaten den gennemgående figur i hele det 5.
og 4. århundrede, i hvilken grækerne finder deres selvforstå-
else.

I det følgende skal de væsentlige modifikationer af denne
grundfigur fremstilles nærmere. Det er her først og fremmest
Athens historie, som har interesse, dels fordi det er her, de-
mokratiet får sit enestående udtryk, dels fordi det er her, de
afgørende historiske modifikationer af idealtypen finder sted,
og endelig fordi det er her, den historiske dokumentation
forefindes.

Teknik (techne). Krigen som teknik i den antikke græske by- stat.

I begyndelsen af det 5. århundrede begynder Athen under
Themistokles' ledelse at opbygge en stor flåde og bliver en
sømagt. Det er den flåde, som slår Perserne i slaget ved Sa-
lamis i 480, og som i de følgende år under Den peloponesiske

krig kommer til at spille den helt afgørende rolle i forandringen af forholdet mellem krig og politik og hermed af forholdet mellem soldat og borger.

I første omgang er flåden en drivkraft i udviklingen af det athenske demokrati, fordi flåden kræver mange folk til at ro trieren, datidens krigsskib. Disse folk rekrutteres fra den ubemidlede klasse (theterne) i Athen. Således beretter Aristoteles i sin Politik følgende:

"Proletarerne på flåden eller søfolket (ho nautikos ochlos), der var skyld i sejren ved Salamis og dermed i Athens hegemoni, idet Athen blev en stærk sømagt, gjorde demokratiet stærkere" (18).

Med inddragelsen af theterne i flåden åbnedes der op for en massemobilisering af den athenske befolkning i Den peloponesiske krig. Det medfører en forandring af krigens væsen; det fremgår af Perikles' tale til den athenske befolkning om deres strategi mod Sparta i Den peloponesiske krig:

"Vi har med flåden fået langt større erfaring i landkrigen, end de (spartanerne) med deres landhær har fået erfaring i søkrigen. ... Selv I, som har beskæftiget jer med søkrigen siden Perserkrigenes tid, er endnu ikke blevet fuldkomne. Hvorledes skulle da bønder og landkrabber kunne gøre noget af betydning, når vi ikke giver dem mulighed for at øve sig, fordi vi til stadighed blokerer dem med mange skibe. Søfarten er en kunst eller teknik (techne) mere end noget andet, og den lader sig ikke behandle som en bibeskæftigelse i ny og næ, men forbyder tværtimod, at man er igang med nogen beskæftigelse ved siden af" (19).

Søkrigen er blevet en kunst eller en teknik, som kræver en særlig kunnen af specialister. Denne teknik bestemmer ikke kun søkrigen; den transformerer hele krigens væsen, idet den ligeledes gør landkrigen til en kunst. Ifølge Perikles består Athens overlegenhed i denne tekniske kunnen. Det er imidlertid lige præcis denne transformation af krigen til en teknik, som slår tilbage i grundkonceptionen om identiteten mellem soldat og borger i den græske bystat. Set i den historiske udvikling frem til bystatens opløsning i slutningen af det 4. århundrede er der tale om, at den politiske og den militære ledelse først adskilles, og at krigen dernæst delvist bliver en profession med betalte ledere og betalte soldater, som ikke har nogen borgerlig tilknytning til den enkelte bystat. En sådan hær kræver så store økonomiske ressourcer, at de overstiger den enkelte bystats økonomiske formåen. Hermed er der åbnet op for bystatens historiske undergang og kongedømmernes dominans (20).

Denne professionalisering af krigen slår tilbage i politikken. Den indre sammenhæng mellem den politiske tale og kri-

gens vold opløses. Den politiske tale er ikke længere fornuf- tens tømme for den fysiske vold; den er ikke længere strategi- en i krigen. Friheden går hermed i opløsning. Den politiske tale bliver selvstændiggjort fra krigen i skikkelse af en reto- rik, der fremføres af den professionelle taler (retor). Det er ikke længere borgeren der taler; der tales til borgeren. Den politiske tale bliver en fremførelse overfor den afmægtiggjorte borger af bystatens selvstændiggjorte statslige interesser i konfrontationen med omgivelserne. Det politiske fællesskab er blevet et selvstændiggjort postulat overfor den enkelte borger, som kun holdes i live af den politiske retoriks forestil- lingskraft. På denne måde opløses politikken indefra.

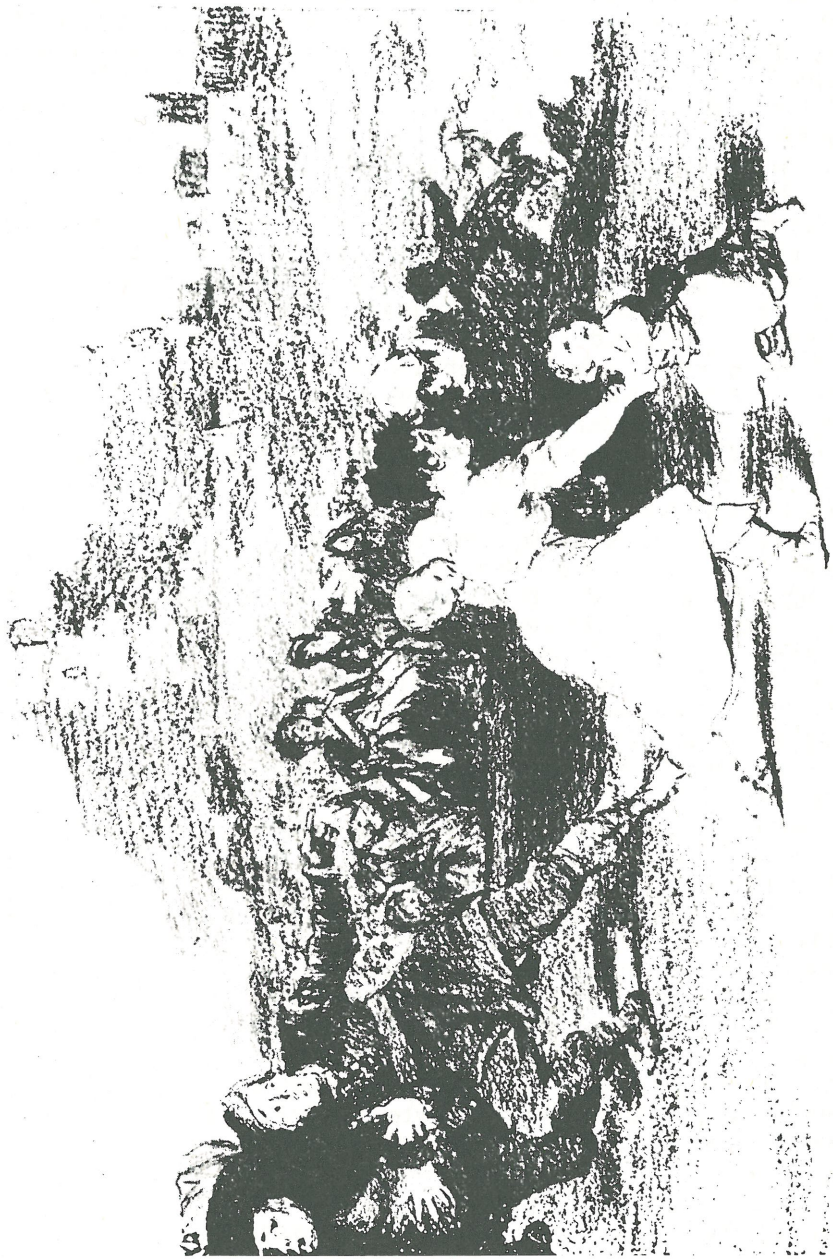
I Alexanders person fuldendes professionaliseringen af hæ- ren og opløsningen af politikken; det er da også Alexander, der fuldender opløsningen af den frie græske bystat i slutnin- gen af det 4. århundrede. Der er her ikke blot tale om, at de græske bystater møder en kongelig overmagt. Den havde de tidligere mødt og besejret i slagene ved Marathon, Salamis og Plataea. Det er den indre opløsning af identiteten mellem borger og soldat, som besegler de frie græske bystaters historiske endeligt.

III

DET MODERNE SAMFUND SET I LYSET AF DEN ANTIKKE GRÆSKE BYSTAT.

Krigens teknologiske forfald i det moderne samfund.

Set i lyset af den græske historie viser det sig, at Napoleon beseglede Den franske revolutions endeligt på samme måde, som Alexander beseglede de frie græske bystaters endeligt. Næppe var politikken, forstået som borgernes frie selvbestem- melse, blevet manifesteret i Den franske revolution, før den i krigen blev deformeret til den ubegrænsede statsvilje kon- centreret i fyrstens person. Da Clausewitz efter afslutningen af Napoleonskrigene begyndte at besinde sig på den moderne krigs væsen, tog han udgangspunkt i denne historiske situati- on. Han kunne på historiens grund hævde, at krigen er en fortsættelse af politikken med andre midler, samtidig med, at han kunne henholde sig til Hegels statspolitiske teori med hensyn til den nærmere bestemmelse af politikkens væsen. Den indre sammenhæng mellem borger og soldat og mellem politik og krig, som udspringer af Den franske revolution, og som dannede baggrunden for den generelle mobilisering af den franske borger, er ikke formuleret som teoretisk problemstil- ling hos Clausewitz. Napoleons kejserlige kontrarevolution havde sørget for, at det rent faktisk ikke var en historisk

problemstilling i begyndelsen af det 19. århundrede. Det tragiske er, at det stort set heller ikke har været det siden i europæisk sammenhæng, og at krigen derfor også i forlængelse af Clausewitz' teori hovedsagelig er blevet anskuet som en teknik. De afgørende ændringer i den militære teknik i det 20. århundrede må som nævnt ses i sammenhæng med de teknologiske innovationer, idet teknologi her forstås som selve redskabet for teknikken. Det paradoksale er nu, at de teknologiske innovationer med atomvåbenets opfindelse og udvikling efter 2. Verdenskrig har opløst krigen som teknik indefra og i forlængelse heraf statspolitikken, idet det som ovenfor vist ikke er muligt at fastholde postulatet om en rationalitet i en statspolitik, som kan føre til den totale udslettelse. Både krigen og statspolitikken er således blevet reduceret til den tilfældige handlemåde.

Det moderne samfund er båret frem af troen på fremskridtet, og fremskridtet er først og fremmest begrundet i de teknologiske innovationer, som til stadighed på radikal vis forandrer det moderne samfund. De teknologiske innovationer er blevet selve moderniseringsmålestokken. Det modsigelsesfyldte er imidlertid, at det netop er de teknologiske innovationer og dermed det såkaldte fremskridt, som har ført det moderne samfund ind i tilfældighedens blindgyde. Set i lyset af den græske historie må det moderne samfund da også snarere betragtes som et forfald end som et fremskridt. Når det moderne menneske er så skrækslagent for den totale udslettelse, hænger det sammen med, at det allerede er udslettet som politisk borger og som politisk soldat. Dermed er det moderne menneske kommet i teknologiens vold.

Den græske historie viste, at allerede teknikken var yderst dobbelttydig, og at den endte med at opløse krigens og politikens rationalitet indefra. Det moderne menneskes situation er langt mere ynkelig. Her er det teknologien, det vil sige redskabet, som synes at opløse krigen og politikken indefra. Det er derfor muligt, at det moderne menneske for længst har overgået grækeren i forfald, ja det er muligt, at det moderne menneske med Napoleon begyndte dér, hvor grækerne sluttede med Alexander. For Jakob Burckhardt var det storslåede ved grækerne, at hvad de gjorde og led, det gjorde og led de som frie. Derfor er grækernes historie en tragedie, og de forstod den selv således. Det moderne menneske er heroverfor på ynkelig vis nedsunket i myten om den totale udslettelse. I denne myte er friheden gået til grunde.

Den politiske borger i det moderne samfund.

Spørgsmålet er hermed, om der findes nogen historisk mulighed for at overvinde myten om den totale udslettelse. Den an-

ti-imperialistiske nationale frihedskrig kan her danne en første åbning. Vietnam-krigen er det vigtigste eksempel herpå. Amerikanerne kunne ikke afskrække vietnameserne med atomvåben, fordi vietnameserne havde en helt anden konception for krigen end den afskrækkelseskonception, som er grundlæggende i den amerikanske atomvåbenstrategi. I forlængelse af Mao Tse-tungs militærteori betragtede vietnameserne atomvåbenet som en papirtiger. På det rationelle plan kan denne vurdering ikke bekræftes; men pointen er en anden. Talen om atombomben som en papirtiger befinder sig på det mytologiske plan, og idet vietnameserne rent faktisk førte befrielseskrigen, gav de denne myte liv, eller omvendt, myten blev den adækvate tolkning af deres krig. Hermed overvandt vietnameserne med deres myte om papirtigeren den skrækslagne vesterlændings mytologi, eller måske sagt på en anden måde, de afslørede den vesterlandske fortælling som mytologi. Når det kunne lade sig gøre, hænger det sammen med, at der fandtes en rationel kerne eller strategi i vietnamesernes krigsførelse, nemlig deres forståelse af folkekrigen som en antiimperialistisk krig. Denne strategi bygger på den langsigtede kamp, som har tiden med sig. Denne strategi kunne af amerikanerne kun være blevet overvundet med atomvåben ved at udslutte det vietnamesiske folk totalt. Men det ville have opløst enhver indre militær konception i den amerikanske hær og dernæst i forlængelse heraf den amerikanske statspolitiske konception, som byggede på den såkaldte befrielse af Vietnam. Amerikanerne var derfor tvunget til at forsøge at slå vietnameserne med konventionelle våben; men også her manglede de en militær strategi. Derfor forsøgte de at terrorisere det vietnamesiske folk i knæ, blandt andet med de endeløse napalm-bombetogter. Men terroren var afmægtig over for den vietnamesiske militærstrategi; derfor måtte krigen ende med et nederlag til USA.

Vietnam-krigen viser, at myten om den totale udsløttelse ikke er uovervindelig; men papirtigeren har ikke overvundet myten i de moderne samfund. De moderne samfund, USA, Europa og Sovjetunionen, må selv opløse myten indefra. Den græske historie danner her et kritisk kontrapunkt, som gør det muligt at se, at det kun er den politiske borger, som kan overvinde skrækken. Men den græske historie fortæller også, at det kan være for sent. I et desperat forsøg på at imødegå truslen fra Makedonien forsøgte de athenske borgere i slutningen af det 4. århundrede at genoplive den politiske borger ved at indføre den almindelige værnepligt for de unge mænd (21). Historien viser, at det var forgæves. Muligvis er det på samme måde forgæves at tale om den politiske borger i det moderne samfund. Men det er den eneste mulighed.

NOTER:

1. J. Derridas artikel er optrykt på dansk i dette nummer af Slagmark.
2. Thukydid har fremstillet sin metode i bog I, 20-22. En mulig udgave er Thucydide: **La guerre de péloponnèse**, Livre I, Paris, 1968. Denne udgave indeholder både den græske tekst og en fransk oversættelse. På norsk findes Thukydid's: **Peloponeserkrigen**, Oslo, 1962.
3. Citeret efter André Glucksmann: **Le discours de la guerre**, Paris, 1979, s. 173.
4. Carl von Clausewitz: **Vom Kriige**, Bonn, 1973, s. 210. Da. o. **Om Krig**, København, 1986, s. 47.
5. Op.cit. s. 972-73; da. o.: s. 734-35.
6. A. Glucksmann (1979), s. 296.
7. Clausewitz (1986), s. 44.
8. A. Glucksmann (1979), s. 296. Thomas C. Schelling: **Arms and Influence**, New Haven, 1966, s. 92-126.
9. Christian Meier: "Was soll uns noch heute die Alte Geschichte" in: C. Meier: **Entstehung des Begriffs "Demokratie"**, Frankfurt am Main, 1978, s. 176, 180.
10. Theorien om det hermeneutiske kontrapunkt er fremstillet mere udførligt i Øjvind Larsen: **Den etiske tænkemådes tilblivelse i den demokratiske bystat Athen**, Roskilde 1986, s. 9-19.
11. Jakob Burckhardt: **Griechische Kulturgeschichte**, Berlin & Stuttgart, 1898, s. 11.
12. Aristoteles: **Politica**, 1297b16-26. En mulig udgave er Aristotle: **Politics** (The Loeb Classical Library), London, 1932 og senere udgaver. På dansk findes Aristoteles: **Statslære**, København, 1946.
13. Marcel Detienne: "La phalange: problèmes et controverses", in: Jean-Pierre Vernant: **Problèmes de la guerre en Grèce ancienne**, Paris, 1968, s. 131. Wlodzimierz Lengauer: **Greek Commanders in the 5th and 4th Centuries b. C. Politics and Ideology: A Study of Militarism**, Warszawa, 1979, s. 7.
14. M. Detienne, in: J.-P. Vernant (1968), s. 129-30.
15. Ibid. s. 141-142.
16. Ø. Larsen (1986), s. 22.
17. J-P Vernant, in: J-P Vernant (1968), s. 17-18.
18. Aristoteles: **Politica**, 1304a22.
19. Thukydid, I, 142.
20. W. Lengauer (1979), s. 169-178.
21. Pierre Vidal-Naquet: "La tradition de l'hoplite athénien", in: P. Vidal-Naquet (ed.): **Le chasseur noir**, Paris 1981. s. 144-49.